

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Ḥaye adam

Danzig, Abraham ben Jehiel Michal

מהרבא, גיצנאד

Frankurt a.M., 620 = 1860

באב העשת תוכלה.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10937

ובט"ו אב אבל בניסן ובימים שבין ר"ח סיון עד שבועות ובין יה"כ לסוכות ול"ג בעומר מתענין (סי' תקע"ג) ובא"ח של שבועות אינם מתענים (כדליתא בחגיגה י"ח). אבל בא"ח של סוכות ושל פסח אינו אלא מנהג ואולינן בחר המנהג (סי' תכ"ט נמ"א סע).
 (מד) דין תעניות על הגשמים בא"י ועל שאר הצרות הבאות על הצבור ודין ימים שמתענים בו תענית צדיקים מבואר בש"ע מסי' תקע"ה עד סי' תקפ"פ (סע).

הלכות תשעה באבי

כלל קלג. (תקמ"ט).

(א) יש ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהם כדי לעורר הלבבות לפקח על דרכי החשובה והיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשי אבותינו שהיו כמעשינו עתה עד שגרים להם ולנו אותן הצרות שבזכרון הדברים אלו נשוב להיטיב שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם. ולכן חייב כל איש לשום אל לבו באותן הימים ולפשפש במעשיו ולשוב בהן כי אין העיקר התענית כמש"כ באנשי ניוה וירא ה' את מעשיהם ואמרו רז"ל וירא את שקם ואת תעניתם לא נאמר אלא את מעשיהם ואין התענית אלא הכנה לתשובה לכן אותן אנשים שכשמתענים הולכים בטויל ומדברים דברים בטילים תפשו הטפל והניחו העיקר ומ"מ אין לפטור א"ע בתשובה לבד כי ימים אלו הם מ"ע מדברי הנביאים להתענות בהם וכבר קבלו כל ישראל ונהגו כן בכל העולם (כדלק' סי' ו').
 (ב) ואלו הן יום ג' בחשירי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ונכבה גהלת ישראל הנשארת לאחר שהרב בה"מ והשאירו נבוכדנצר בא"י ושם אותו לראש על ישראל וע"י שנהרג גלו כולן ונהרגו מהם לאלפים.

(ג) עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל נ"ג הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק ומה נמשך החורבן.

(ד) י"ז בתמוז אירעו בו חמשה צרות נשחברו הלוחות כשירד משה מן ההר כמפורש בתורה וזה היה בי"ז בתמוז ובוטל התמיד עוד מלהקריב בכית הראשון והובקעה העיר בחורבן בית שני דאע"ג דבחורבן הראשון נבקעה העיר בט' לחדש כיון ששניהם היו בחדש זה קבעו לחורבן בית שני דחמירא עלינו ולא רצו לגזור בשניהם דאין מטריחין על הצבור יותר מדאי ושרף אפוסטמוס הרשע את התורה והועמד צלם בהיכל על ידי רשעי ישראל וזה גרם גלותינו וצרותינו (סי' תקמ"ט).

(ה) וט"ב שהיה בו חורבן הגדול שנחרב בה"מ הראשון וגם השני ואותו היום הוא מוכן לפורענות מיום עלות ישראל ממצרים שבו ביום נגזר על אבותינו שבמדבר שלא יכנסו לארץ בו ביום חזרו המרגלים וכבו ישראל בכיה של חנם ונקבע לבכיה לדורות ונלכדה ביתר היא היתה עיר גדולה והיו בה אלפים ורכבות מישראל והיה להם מלך גדול וחשבו כל ישראל שהוא מלך המשיח ונפל ביד הנכרים ונהרגו כולם והיתה צרה גדולה כמו חורבן בהמ"ק ובו ביום חרש טורנוסרופס את ההיכל ואת סביביו ונתקיים הפסוק ציון שדה חרש.

(ו) ג' תעניות אלו הוין מט"ב תקנו הנביאים שאם ירצו כל ישראל ויסכימו שלא להתענות בהם הרשות בידם אמנם כבר רצו כל ישראל וקבלו עליהם לדורות להתענות בהם ולכן אסור לפרוץ גדר ומ"ט בשעה שרצו וקבלו הקילו בהם שיהיו מותרים לאכול

הלכות תשעה באב כלל קלג

בלילה שלפניהם וכן עוברות ומניקות פטורות אלא שכ"ז שאינן מצטערות נהגו להתענות
ואם מצטערות הרבה אסורות להחמיר על עצמן וכן הולה אפילו אין בו סכנה פטור
מלהתענות לכ"ע ומ"מ אף הצריך לאכול לא יתענג עצמו בבשר ויין רק כפי מה שצריך
ואפילו הקטנים שיש להם רעה להתאכל אע"ג שאין מחוייבין לחנכם אפילו בן י"ב שנה
ואפילו בתענית שעות מ"מ ראוי לחנכם שלא יאכלו רק כדי קיום הגוף לחם ומים או
שאר מאכל פשוט כדי שיחאבלו עם הצבור (תק"נ).

(י) גם הקילו בהם שמוחרים ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ומ"מ
הבריא ומי שהוא בעל נפש יחמיר בכולן כמו בט"ב אלא שאם הל יום טבילה יקיים
עונתו וגם בנעילת הסנדל לא יחמיר משום חוכא וטלולא. ועשרה בטבת שחל בע"ש
צריכין להשלים ואם חלו תעניתים אלו בשבת דוחין אותם לאהר השבת.

(ח) כיון שבי"ז בחמוז התחיל מקצת החורבן שבוטל החמיר ובטלו הנסכים לכן
נוהגים שאין נושאים נשים מי"ז חמוז וכ"ש דאסור לעשות מחולות וריקודין וגם נוהגין
לאסור חספורת מי"ז בחמוז אבל בככוס לא נהגו לאיסור שאין גוזרין על הצבור גזירה
שא"י לעמוד בה וכן מותר ברחיצה אפילו בחמין. ויש נוהגין שלא לאכול בשר ושלא
לשחות יין מי"ז בחמוז אם לא בשבת או סעודה מצוה ואם קיבל עליו בפירוש בלשון נדר
שלא לאכול בשר ויין עד ט"ב אסור אפילו בשבת וצריך התרה אבל אם לא הוציא רק
בדרך קבלה בעלמא מותר בשבת ובסעודה מצוה (תקכ"א מ"א ס"ק כ"ז) ויש שמתעניין
לגמרי מי"ז ואילך וגם נוהגין שאין מברכין שהחיינו בימים הללו אף על גב דאפילו אבל
מברך שהחיינו מ"מ ימים אלו כיון שהזמן הוא זמן פורענות אין מברכין שהחיינו לזמן
הזה ולכן ג"כ אין לובשין בגד חדש דצריך לברך שהחיינו ובשבת יש נוהגין היתר לברך
שהחיינו ואם לא ימצא הפרי אחר ט"ב או על פדיון הבן מברכין אפילו בחול כדי שלא
יחמיץ המצוה. צריך לזוהר מי"ז בחמוז עד ט"ב מראש ד' שעות עד סוף ט' שעות שלא
ליך יחידי ולא יכה התלמידים בימים ההם אפילו ברצועה. וראוי לכל אדם להתאבל
בימים ההם אחר חצי היום ויבכה כמו חצי שעה.

(ט) משנכנס ר"ח אב אין שמחין כלל ובר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי
לשתמיט מניה ריע מזליה ואם אפשר ישחמיט מניה כל החדש ועכ"פ עד אחר ט"ב (סז).

(י) מר"ח עד התענית מדינא י"א דצריך למעט בכל משא ומתן ומנהגנו להחיר
בכל מו"מ שהכל נחשב לדבר מצוה שהוא פרנסתנו ומ"מ צרכי חופה ובנין של שמחה
צריכין למעט ואפילו שאר בנין שאינו אלא להרוחה בעלמא אסור ואם קצץ עם נכרי
לצייר ביתו אם יכול לפייסו בדבר מועט שימתין עד אחר ט"ב נכון הדבר וא"ל מותר (סז).

(יא) אסור לעשות נשואין מר"ח עד התענית מדינא ואם לא קיים פ"ו מדינא
מותר לעשות נשואין כיון שהוא מצוה אלא דנוהגין דאעפ"כ אין נושאין דלא מסמנא
מלחא אבל מותר לעשות שידוכים כמו שנהגו בכתיבת תנאים ולאכול מיני מרקחת דזה
לא הוי סעודה כלל אבל לעשות סעודה אסור (סז מ"א ס"ק י') ואפילו בט"ב עצמו מותר
לעשות שידוך שלא יקדמו אחר.

(יב) אע"ג דמדינא אין אסור לכבס אלא בשבוע שחל ט"ב אנו נוהגין לאסור מר"ח
והאיסור הוא משום אבילות שגם האבל אסור בהן ואפילו אין לו אלא חלוק אחד אסור
ומיהו מר"ח עד השבת יש להחיר באין לו אלא חלוק אחד (ח"ד) וכן המכובסים מקודם
אסורים בין ללבוש בין להציע בהן המטה ואפילו מטפחות הידים והשלחן אסור ואפילו
אינו רוצה ללבוש עתה אלא להניחו אחר התענית אסור. ואסור לעבריות לכבס אפילו

הלכות תשעה באב כלל קלג

413

בגדי נכרים בשבוע שחל ט"ב בו משום מראית העין שלא ידעו שהוא של נכרי אבל אם ניכרים שהם של נכרי או בצנעה מותר ונ"ל דמר"ח עד שבת חזון אפילו למנהגנו גם כן מותר לכבס של נכרי (וכן משמע מל"א כתב רמ"א ז"ל דמנהגין מר"ח). וכן אסור מצד המנהג ליתן כלים לכובסת נכרית לכבס מר"ח ואילך אפילו תאמר לו שתכבס אחר ט"ב אבל מותר ליתן קודם ר"ח אעפ"י שכובסת אחר ר"ח ומיהו הצריך לילך למרחקים מותר לכבס ע"י נכרי אפילו לכמה שבתות וע"י ישראל אם א"א ע"י נכרי והוא צורך גדול הב"ח מתיר אבל המ"א וא"ר אוסרין וכ"ה בראב"ן (תקכ"ח).

(יג) לצורך מצוה כגון אשה שלובשת לבנים מותרת לכבס וללבוש לבנים ואפילו בט"ב וכן אם אין לו כחונת לשבת ומכ"ש דמותר ע"י נכרי וכן מותר ללבוש כלי פשתן ולהציע על השלחן לבנים כדרך שעושין בשאר שבתות (סז).

(יד) מדינא אסור ללבוש כלים חדשים בין צבועים בין לבנים בין של צמר בין של פשתן בשבת זה ואפילו מנעלים חדשים ומצד המנהג מר"ח והיינו אפי' בשבת אף דנוהגין לברך שהחיינו בשבת או אפילו קנה בגד מתוקן וכבר בירך עליו שהחיינו קודם י"ז בתמוז (דל"כ כל"ה אסור משום שלא יוכל לנכד שסחייו) וכן אסור לתקן בגדים חדשים או מנעלים חדשים מר"ח וכן לקנותן ונהגו להקל לעשות בגדים חדשים לאחרים אם נחנו לו קודם ר"ח אבל מר"ח אסור ליתן לתקן בגדים חדשים וכן נהגו להקל אפילו ליתן מר"ח לאומן נכרי לעשות כדי שיהיו מוכנים לאחר ט"ב אם צריך הרבה לזה דאע"ג דבכיבוס נוהגין לאיסור אפילו ע"י נכרי שאני הכא דעדיין לא נקרא שמו על הבגד ולצורך נשואין מי שאין לו אשה ובנים מותר לעשות בגדים חדשים דהא מדינא מותר לו אפי' לישא ואפי' בט"ב עצמו שרי לעשות בגדים ע"י נכרי לצורך נשואין (סז).

(טו) נשים שנוהגות שלא לסדר החוטין לאריגה משום שזה נקרא שתי וכיון שנחבטל אבן השחיה החמירו בזה עליהם מעצמם אסור להתיר להם ומ"מ מותר לעשות קרונן דלאו בגד הוא.

(טז) אע"ג דמדינא אינו אסור בכשר ויין אלא בעט"ב בסעודה המפסקת כדלקמן לפי שנחבטלו קרבנות ונסכים מ"מ אנו כבר נהגו לאיסור מר"ח ואין שוחטין אלא לצורך חולה אעפ"י שאין בו סכנה או לסעודת מצוה ונ"ל דמי שחבר מהשר להאכיל בשר לנכרים ואם לא ישחוט יפסיד אזי יתן מכל בהמה לעני חולה איזה חתיכה וא"א לכזית בשר בלא שחיטה. ואם א"א אזי לא יברך על השחיטה כיון שאין ישראל אוכל ממנו. ומיד שהתפללו הקהל ערבית בער"ח אעפ"י שהיחיד עדיין לא התפלל אסור שלעולם היחיד נגרר אחר הצבור (מ"א ס"ק כ"ז ול"ע נס"י ל' סק"ז דנמלחא דנגנן אינו נגרר) ואסור אפילו בתכשיל שנחבשל בו בשר וכ"ש תכשיל שיש בו שומן וכן בבשר עוף ובשר מלוח אפילו יותר מג' ימים אע"ג דהטעם באיסור בשר משום שנחבטלו הקרבנות ולאחר ג' ימים לא מקרי עוד בשר לענין קדשים שהרי שלמים אין נאכלין יותר מב' ימים וכן עופות לא היו קריבים ע"ג מזבח חוץ מחורים ובני יונה וגם אין שמחה אלא בבשר בהמה מ"מ נהגו לאיסור ומ"מ מי שא"א לו לאכול מאכלי חלב יאכל בשר עוף ומ"מ ראוי ונכון שמן ו' אב לא יאכלו בשר ויין אפילו יולדת אם אפשר דכו' אב נכנסו גוים להיכל ואכלו ושחו וקלקלו (סי' תקכ"ד מ"א ס"ק ט') ולהינוק שאינו יודע להתאבל על ירושלים מותר ליתן בשר ויין. וכוס של הבדלה אם יש שם הינוק יתן לו לשחות ואם לאו מותר הוא בעצמו לשחות כוס של הבדלה ובסעודת מצוה כגון מילה ופדה"ב וסיום מסכתא מותר אפילו בשבוע של ט"ב לאכול בשר ויין וכ' בס' א"ר דבסיום דוקא אם בזמן אחר היה ג"כ עושה סעודה

הלכות תשעה באב כלל קלג

לסיום וגם לא ימהר בלימודו כדי להשלים בזמן ההוא רק שנודמן עפ"י שיעור קבוע שיש לו לסיים בזמן ההוא. וסעודה בר מצוה אם הביא ב' שערות היו סעודה מצוה וכן אם דורש הבר מצוה מעניני דב"מ היו ג"כ סע"מ (יש"ש נ"ק פ"ז סי' ל"ז). וסעודה גלילה שלפני הנילה נמ"ח סי' תר"ז ס"ק י"ג כתב בשם תשנת כ"ג דהו סע"מ וסיים לכן יש להחמיר לענין כדר משמע דוקא לענין כדר וא"כ י"ל אכילת בשר דאינו אלא מנהג יש להקל ובא"ר מסופק בזה) ומלבד הקרובים הפסולים לעדות ומלבד הבעלי מצוה מותר להוסיף עוד י' משום ריעות הדינו אלו שדרך בעל אותה סעודה להזמין אותם שאר פעמים משום ריעות אבל אלו שאין מזמין אותם בשום פעם אלא שהולכים רק לשחות עבירה היא בידם (לבטע וע' ח"ד) ונשים השייכות לסעודה במקום שדרך לזמנן לסעודה ג"כ מותר ונ"ל ראשית בעל הסעודה מותרת אף בסיום מסכתא וכן בניו. ומי ששולחין לו לביתו אסור לאכול. וכל זה אפילו בערב ט"ב מותר ובלבד שיעשנו קודם חצות (תקנ"ח).

(יז) חספורת מדינא אסור בשבוע שחל בו ט"ב אחד ראשו וכן כל שער שבו ואנו נוהגים מי"ז בחמוז אבל מותר ליטול צפרנים וכ"ש בע"ש או לצורך טבילה אפילו בע"ש חזון. אבל חספורת אסור אפילו לכבוד שבת דבלא"ה אין רגילין לספר כל שבוע ובזמן כל שמעכב אכילה מותר (סז).

(יח) אסור לגדולים לספר לקטנים ולכבם כסותם מפני שצריך לחנכם (וכ"ל חמ"ט) לא הגיעו לחינוך מאס עגמת כמס) (עיי' נמ"ח ס"ק ל"ח) בשבת שחל ט"ב בחובו אבל בגדים שמלפפין בהם קטנים לגמרי שמוציאין רעי ומשתינין בהם מותר וכן שאר בגדי קטנים בני ב' וג' שנים נוהגים להתיר ומ"מ לא יכבסו הרבה ביחד ואם אין מכבסים על הגהר יש לכבסם בצנעה ונ"ל דלצורך קטנים אין להחמיר אפילו לפי מנהגנו אלא בשבת זו (סז). (יט) נוהגין שלא לרחוץ מר"ח אפילו בצונן וכל רחיצה לרפואה מותר אפילו בחמין ואפילו בשבוע שחל בו ט"ב (ח"ר) וכן נדה רוחצת וטובלת כדרכה ואם טובלת ליל י' מותרת לרחוץ בעט"ב אם א"א לרחוץ בליל י' ולמוצאי ט"ב חופפת מעט דבעינן סמוך לטבילה הפיפה וה"ה הלובשת לבנים יכולה לרחוץ מעט כדרכה הואיל ואינה עושה לחענוג ובע"ש של חזון הנוהג לטבול בכל ע"ש מותר לטבול ומי שמבטלה לפעמים אסור וכן מי שרגיל בחפיפת הראש בחמין בכל ע"ש מותר אבל לא בזיף ולויג שעושין מאפר ונ"ל דה"ה ברחיצת פניו ידיו ורגליו בחמין מי שרגיל בכל ע"ש. ובצונן מותר לכ"ע בע"ש חזון לרחוץ פניו ידיו ורגליו ויולדת או חולה מותרת לרחוץ בחמין. ור"ח אב שחל בע"ש האחרונים מתירין לרחוץ (סז).

(כ) אפילו מי שתכפו אבילות של מת ושל שבת זו לא יספר כדרכו וכן אסור לכבס כסותו בנתר ואפר אלא במים. אבל שחל יום שלשים שלו בי"ח בחמוז מותר לספר כיון שאינו אלא מנהג היו חכפיהו אבילות אבל כה"ג בשבת שחל ט"ב אסור בין בכבוס ובין בחספורת עכ"ל הב"ח (תקנ"ח נמ"ח ס"ק י"ט) משמע דוקא בשבת שחל ט"ב דאסור מדינא אבל מר"ח דאינו אלא מנהג מותר אבל ברקח סי' שי"א כתב בהדיא דמר"ח אסור ברחיצה בחמין אפילו בכה"ג.

(כא) מילה שהוא מר"ח עד ט"ב נוהגין שהמוהל והסנדק ואבי הבן ואמו לובשין בגדי שבת ואפילו בשבת שחל בו ט"ב אבל המכניס התינוק (אקורין געפֿטטער) אסור ומ"מ האשה המכנסת התינוק נוהגת ללבוש בגדי שבת שזה עיקר מצותה ובלא"ה אסור. אפילו בשבת חזון אין מחליפין אלא הכתונת לכד וזה מותר אפילו בשבת שחל ט"ב ונ"ל דה"ה פוזמקאות שאינו לובש אלא מפני הויעה ופשיטא שמוותר להציע לבנים על השולחן.

הלכות ערב תשעה באב כלל קלד

אבל פרוכת ומפוח ומעילים של שבת לדעת הש"ע בשבת חזון מותר אבל לא כשחל ט"ב בשבת (סז) ובק"ק ווילנא נוהגין עפ"י הגר"א ללבוש בגדי שבת ויש משנים בגד אחד.

כלל קלד. דין ערב תשעה באב (תקכ"ב תקכ"ג).

(א) עט"ב לא יאכל אדם בסעודה המפסקת ב' מיני חבשילין אפילו הכל מין אחד כגון מיני קמחין (עקרוין פערפֿיין או טאָנעט) אסור לאכלן כשכשילן א' רכה ואחד עבה וכן קראפליך הממולאין בגבינה היו ב' חבשילין ואפילו כישל ב' מינים שנאכל כמות שהוא חי אסור ולכן במדינתנו שאין דרך לבשל עדשים עם ביצים אסור לאכלן אך נוהגים לאכול או עדשים או ביצים שהן זכר לאבלות שאין להם פה כשאר דברים כאכל שאין לו פה ואפילו זה אסור כשכבר אכל מין אחר באותה סעודה ודלא כהמון עם שמתחלה אוכלין מין מבושל ואחר כך יושבים לארץ ואוכלין ביצים וכ"ש דאסור להפסיק ביניהם בבהמ"ד דגורם ברכה שא"צ אבל מותר לאכול אפילו כמה מינים פירות כשהן חיים. והמון העם אוכלים כמה מינים פירות על הארץ ואין לזה טעם וריח.

(ב) מי שאפשר לו לא יאכל בסעודה המפסקת אלא פת חריבה במלח וקיתון של מים ויש מחמירים לטבל אחר אכילה פת באפר ולאכלו ע"ש ויגרם בחצץ וכו' ועכ"פ לא יאכל אחר סעודתו לקינוח דברים שרגיל בהם כשאר פעמים וימעט בשחיה ממה שרגיל לשחות והכל לפי מה שהוא אדם.

(ג) נהגו לישב ע"ג קרקע בסעודה המפסקת כדי שתהיה ניכר שהיא סעודה שפילה וא"צ לחלוץ מנעליו דכל שהוא משום אבל אינו חל עד שתחשך ואחר שאכל מותר לישב על הספסל עד שתחשך.

(ד) יש לזוהר שלא ישבו ג' לאכול יחד סעודה המפסקת כדי שלא יתחייבו בזימון כדי שלא תהיה סעודה חשובה ולכן אפילו אם אירע שאכלו ביחד לא יזמנו דאין זה קביעות כיון שאין דעתן לקבוע.

(ה) וכל זה בסעודה המפסקת שאין דעתו לאכול עוד אחריה סעודת קבע וכשהוא אחר הצות אבל קודם הצות או אפילו אחר הצות ודעתו לאכול אחריה סעודת קבע א"צ לזוהר בכל זה.

(ו) ומנהג הישר לאכול קודם הצות או אחר הצות סעודת קבע וסמוך לחשיכה אוכלין על הארץ חבשיל א' ואח"כ מי שמחזיר שזיק לו התענית מותר לאכול פת עם חמאה או גבינה כדי לשבוע ובלבד שלא יאכל ב' חבשילין.

(ז) המתענה ב' ה' כל ימות השנה ואירע בו עט"ב ישאל על נדרו או שיחענה עד אחר מנחה ואוכל סעודה המפסקת קודם ביאת השמש כיון דא"א לו להתענות ב' ימים ומ"מ אם ברי לו שלא יזיק לו יחענה ב' ימים ומ"מ אף מי שאינו רוצה להשלים אסור לאכול כ"פ וגם כל דין סעודה המפסקת עליה ולכן אם צריך לאכול יותר ישאל על נדרו.

(ח) אעפ"י שאכל סעודה המפסקת מותר לחזור ולאכול א"כ קיבל עליו בפירוש שלא לאכול עוד היום ואפילו לא הוציא בפיו אלא שקבל בלבו להתענות הוי קבלה (עיין מ"א זכ"אוי הגר"ח) ואסור אז כל מה שאסור בט"ב חוץ מנעילת הסנדל דמותר דהוי כאלו התנה בפירוש חוץ מזה (עיין ט"ז) אבל אם לא קיבל אפילו בלב אלא שנגמר בדעתו שלא לאכול אינו כלום ומותר אפילו באכילה.

(ט) כל זמן שלא קיבל עליו התענית מותר אפי' באכילה ובכולם עד בין השמשות אבל בין השמשות אסור דהוי ספק לילה. ונוהגין לחלוץ המנעלים קודם ברכו אפי' אם

הלכות השעה באב כלל קלה

מחפלה ביום ובמוצאי שבת אחר ברכו חוץ מש"ץ שחולץ קודם ברכו מפני בלכול הדעת
 ויזהר שלא יגע בידיו במנעליו דאל"כ צריך נטילת ידים לחפלה.
 (י) נוהגין שלא ללמוד עט"ב אחר הצות אע"ג שמוחר באכילה כיון שיכולין ללמוד
 בדברים שמוחר ללמוד בט"ב והוא חומרא בעלמא.

כלל קלה. דין ט"ב (תקכ"ד עד תק"ס).

(א) ט"ב אסור באכילה ושתייה ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל והשמיש המטה ואסור
 לקרות בתורה בין שבכתב ובין שבע"פ שדברי תורה משמחין הלב ומוחר לקרות בירמיה
 בדברים הרעים שבו ואם יש בהם פסוקי נחמה צריך לדלגן וכן מה שכתוב פורעניות על
 א"ה צריך לדלגן וכן מותר ללמוד איוב ומדרש איכה ופ' אלו מגלחין דמיירי מדין אבל
 ומנודה אבל אסור לישא וליתן בהלכה ואפילו ע"י הרהור אסור דעכ"פ משמח וכ"ש
 דאסור לעיין איזה קושי' או תירוץ אפילו בדברים הרעים דמשמח הלב ואסור להורות
 הוראה כ"א לצורך חולה הצריך עכשיו ואסור לדין דיני ממונות דדין היינו תורה ואם אין
 הבע"ד יכולין להמתין עד מחר אפשר דשרי דהוי כרבים צריכים לו (מ"א) וחזן הקורא
 מותר לחזור הפרשה קודם שיקרא ומוחר לקרות כל סדר היום ואפילו איזהו מקומן
 ואסור ללמוד עם החינוקות אפילו דברים רעים כדי שידעו דזה שמחה הוא להם אבל
 מותר לומר לפניהם דברים הרעים כדי לשטר לב החינוק.

(ב) אפי' עוברות ומניקות צריכין להתענות ולהשלים אפי' מצטערות הרבה אם לא
 ח"ו שיש לחוש לסכנה וחיה כל ל' יום דרינה כחולה שאין בה סכנה אפי' אם אינה חולה כלל
 וכן שאר חולה שאין בו סכנה כשצריכין לאכול דעת רוב הפוסקים דא"צ להתענות דבמקו'
 חולה ל"ג רבנן (ר"ן סוף תענית ומ"ו כדעת הרמב"ן וב"ח כ' משום דנדברי קבלה ט"ב זה לשאר
 תעניות וכלן אסורין אלא דבזמן שלום דתליא ברט"ה ט"ב אלא שא"כ רט' להקל בג' תעניות
 ובט"ב לא רט' להקל וכן משמע דעת הרמב"ם שכתב על כל ד' תעניות ובהו כל ישראל וכו' וכ"כ
 בהדיא בחי' רשב"א מגילה דף ה' עכ"ל שם ר"ת עודה בזה ודברי הט"ו לא הננתי דמו"ל חס ט"ב
 הוא מדברי קבלה א"כ ה"ה בחולה שא"כ אסור דכעין דאורייתא תיקון וא"כ מה זה שכל ביולדת
 חס לא שהיא קלת חולה ול"ע ועכ"פ חולה שא"כ חס לריך לאכול כראיה דהמיקל לא הפסיד)
 ומיהו נוהגין להתענות כל זמן שאין להם צער גדול שיש לחוש ח"ו לסכנה והמיקל לא
 הפסיד ומכ"ש באדם חלוש והוא חולה שאין בו סכנה שלא להחמיר ומ"מ לא יתעסקו
 במאכל ובמשחה אלא כדי קיום הגוף ומ"מ יתענו איזה שעות אם לא בחיה שמרגשת
 בעצמה שהיא בריאה ושאיין מויק לה התענית או צריכה להתענות וחק' ג' ימים אסור
 לה להתענות.

(ג) רחיצה בין בחמין בין בצונן אפילו להושיט אצבעו במים ואפילו טבילת מצוה
 כגון אשה שחל טבילתה בט"ב אסור אע"ג דמדינא היה מותר כיון שאינו של תענוג מ"מ
 כיון דאפילו אם חטבול אסורה לשמש ובלא"ה בזמנה"ו ליכא טבילה בזמנה כדאי הוא בית
 אלקים לאבד טבילה א' (ועיין כלל קל"ג סי' י"ט).

(ד) כיון שאינו אסור אלא רחיצה של תענוג לכן נוטל אדם ידיו שחרית וצריך
 לזהר שלא יטול אלא עד סוף קשרי האצבעות מפני שרוח רעה שורה עליו ולאחר שניגב
 ידיו ועדיין לחות קצת מעבירם על עיניו (ועיין בביאור הגר"א סי' תרי"ג סק"י שכתב לעיקר
 שאסור בחילה ע"ש ראיתי מיושלים) ואם היה לכלוך על עיניו ודרכו לרחצם במים רוחץ
 בדרכו ואינו חושש דהוי כמלוכלך בטיט דמותר.

(ה) אם היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה מותר לרחוץ להעביר הלבלוך ומהו לא יטול כל ידיו אלא לפי הצורך להעביר הלבלוך ואם עשה צרכיו וקינח וכן אם הטיל מים ישפשף בידו הניצוצות ורוחץ עד סוף קשרי אצבעותיו והיו כמלוכלך. ואם רוצה להתפלל אפילו לא קינח מותר לטול עד קשרי אצבעותיו וה"ה למנחה לתפלה ירחוץ עד קשרי אצבעותיו.

(ו) נשים המבשלות וצריכין להדיח ולרחוץ המאכלים מותר דהא אין מתכונים לרהיצה.

(ז) הבא מן הדרך ורגליו מלוכלכות מותר לרהצם במים וכן מותר לשרות מפה במים בעט"ב ומוציאה מן המים והיא מתנבבת עד שאין בה טופח להטפיה ומקנח בה פניו ידיו ורגליו אפילו עושה כן לתענוג כיון שהיא ניוכה.

(ח) סיכה אינה אסורה אלא של הענוג אבל מי שיש לו חטטין מותר לסוך.

(ט) נעילת הסנדל דוקא של עור ואפילו של עץ אם מחיפה בעור או של בגד ולמטה בשולים תפורים בעור אסור אבל של בגד ושל עץ וכיוצא בו מותר דלא נקרא מנעל אלא של עור.

(י) המהלך בדרך ברגליו כיון שהוא טורח גדול לא אסרו חכמים ומותר בנעילת הסנדל וכשיגיע לעיר חולץ אבל אם יושב בעגלה אסור.

(יא) ההולכים בין הנכרים נוהגים ללבוש מנעלים אע"ג שאין למחות בידם כיון שיש גדולים המתירים מ"מ אין לזה טעם דמה בכך שילעיגו עלינו הנכרים בלא"ה מלעיגים עלינו ומ"מ אותן היושבים בהנות ודאי אסורים דאך ידעו הנכרים אם הולכים בלא מנעלים.

(יב) תשמיש המטה אסור ולכן אסור לישן עם אשתו במטה אהת וגם נכון שלא ליגע בה בלילה.

(יג) אסור לשאול שלום חבירו בט"ב ואפילו לומר צפרא טבא וכיוצא בו אסור ואם ע"ה שואל בשלומו משיב לו בשפה רפה משום שלא ישנאנו וכן אסור לשלוח דורון לחבירו דהוה בכלל שאילת שלום.

(יד) לא ילך ויטייל בשוק כדי שלא יבא לידי שחוק והתול ואותן אנשים שיושבים בבבב"נ ועושין שחוק עליהם נאמר כל מי שאינו מתאבל וכו' וגדול עונם מנשיא.

(טו) מלאכה בין בלילה ובין ביום תלויה במנהג המקומות וכן פרקמטיא ואנו נוהגין לאסור בכל מלאכה שיש בה שיהוי קצת אפי' מעשה הדיוט בין בלילה ובין ביום עד הצות אבל דבר שאין בה שיהוי כגון הדלקת נרות וקשירה וכיוצא בו מותר ומ"מ ראוי לכל י"ש להתמיר על עצמו שלא לעשות מלאכה כל היום כדי שלא יסיח דעתו מהאבילות וכן נוהגים לאסור משא ומתן קודם הצות ולאחר הצות נוהגין להתיר ומ"מ לא ימשוך בעסקיו כדי שלא יסיח דעתו מהאבילות ולחלוב הפרות טוב לעשות ע"י נכרי ואם א"א מותר לחלוב בעצמו וכל העושה מלאכה בט"ב בקביעות אינו רואה סימן ברכה ומלאכת דבר האבד מותר וע"י נכרי מותר אפילו בכיתו בכל מקום.

(טז) כל האוכל ושותה בט"ב אינו רואה בשמחת ירושלים וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. כל הדברים שאסור מדינא בט"ב כגון אכילה וכו' אין חילוק בין בלילה ובין ביום עד הערב ומה שנוהגין שרוחצין קודם מנחה הוא מנהג של מרות וע"ה ונשים היו נוהגין כן לחוק את לכן שגולד משיח בט"ב ושעתיד לבא אבל אין ראוי לכל בן תורה לעשות כן.

הלכות תשעה באב כלל קלה

(יז) יש נוהגין לשכב כליל ט"ב על הארץ ומשיים אבן תחת ראשו ויש לאדם להצטער בענין משכבו כליל ט"ב שאם רגיל לשכוב בב' כרים ישכב על א' מיהו הכל לפי מה שהוא אדם וימעט בדבורו והנחתו בט"ב בכל מה דאפשר.

(יח) המנהג הפשוט שלא להניח תפילין בט"ב שחרית ולא טלית גדול אלא לובשים טלית קטן בלא ברכה ומיהו לאחר הצות מותר להניח טלית ותפילין וכן נהג הגר"א.
(יט) כליל ט"ב מתפללים ערבית ואחר י"ח אומרים קדש שלם ואומרים איכה וקנינות ואפילו כשהוא ביחיד ואח"כ אומרים ואתה קדוש ואחר זה קדיש בלא תתקבל עד למחר במנחה.

(כ) ליל ט"ב ויומו נוהגים שיושבים על הארץ ויש שיושבים על השק ומארכין בקנינות עד קודם הצות ונוהגים שלאחר שיצאו מבהכ"נ שחרית יושבין על ספסלים דכיון דאינו אלא מנהג לא מחמירין כולי האי ואסור לספר ולדבר ולצאת לחוץ בשעת הקנינות כדי שלא יפסיק לבו מן האבילות.

(כא) אין אומרים תחנון בט"ב דאקרי מועד כדכתיב קרא עלי מועד וכו' ומ"מ מותר לעשות הספר על חכם אפילו לאחר הצות הכל היום הוא נקבע לכבי אבל צ"ה אין אומרים. ואין אומרים אא"א ולמנצה ולא פיתום הקטורת ומכ"ש קרבנות דלא מקרי סדר היום שאין כל אדם אומר אבל מזמור לתורה אומרים שהרי בזמן בה"מ היה י"ט והחזן אומר ענינו בין גואל לרופא (ח"ר דלא כע"ז) וכן מנהגין ובענין חמירת ברכת כהנים נא"ר כ' שזמרים ונשכחה"ג כ' שלא לומר וכו' נספר ד"ו שג"ל הטעם כיון שט"ב אסור בשאלת שום חיד יאמר וישם לך שלום (ע"ט).

(כב) אם יש אבל בעיר הולך כלילה לבהכ"נ וגם כיום עד שיגמרו הקנינות.

(כג) מנהג שלנו שאין אומרים נחם בי"ח בברכת וירושלים כ"א בתפלת המנחה שאז הציחו אש כבה"מ ונשרף עד שקיעת החמה כיום העשירי ולכן נוהגים מקצת להתענות גם כיום י' ולכן מתפללים אז על הנחמה ומש"ה מנהג טוב שלא לאכול בשר כליל עשירי ויולדת מותרת (ח"ר) וכן נוהגין כיום עשירי עד הצות היום וכן אין לרהוץ במרחץ ואין להסתפר עד הצות היום אבל בסעודה מצוה מותר אפילו כליל י' והסעודה שעושין כלילה שלפני החתונה במקום שאין משלחין באותו פעם סבלונות לא מקרי סעודה מצוה ולכן אין לאכול בשר וכ"ש שלא יהיה שם בלי זמר עד אחר הצות כיום י'. והמתענה כיום י' אסור לאכול ג"כ בשר בסעודה ראשונה משום אבילות דיומו ויאמר נחם בכל התפלות ערבית שחרית ומנחה ויקרא איכה כיום י' ואם הם י' לא יקראו בצבור ונ"ל דלפי מנהג קהלתנו שקורין במגילה הכתובה כדן על הקלף ובגלילה ומברכין בט"ב על מקרא מגילה אבל בי' באב לא יסרך ופשוט דמותר ללמוד וכ"ש להניח תפילין ואסור להחמיר בזה (ח"ר נאש כ"ג) ומ"מ הצריך לאכול בט"ב אומר נחם כל פעם שאוכל שהרי מדינא גם בכל התפלות צ"ל אלא שכבר נהגו שלא לאמרו אלא במנחה משא"כ כאכילה אין כאן מנהג ואמרו בברכת בונה ירושלים כמו יעלה ויבא ורצה.

(כד) אם יש תינוק למול מלין אותו אחר שגומרים הקנינות ונותנים הכוס לתינוק הגדול קצת דשיך בחינוך ואם מלין אצל היולדת אם אינה מתענה כמבואר לעיל סימן ב' אזי תשמע היא הברכה ולא תפסיק בדברים בין הברכה לשתיית הכוס ותשתה היא ואבי הבן ואמו והמוהל והסנדק נקראים בעלי ברית ומותרים ללבוש בגדי שבת לאחר הקנינות עד לאחר המילה ואז פושטין אותם.

הלכות תשעה באב כלל קלו

(כה) לאחר גמר הקנינות יוצאין לבה"ק ואפילו על קברי נכרים כלומר הרי אנו חשובין כמתים ועכ"פ לא ילכו על הקברים אפי' על קברי ישראל כי הרוחות מתדבקים בו ה"ו אם לא לצורך מת אלא יעמדו ברחוק ד' אמות.
 (כו) נוהגין שלא להכין צרכי סעודה ושלא לשחוט עד אחר הצות אבל לצורך מצוה מותר. ויש מקומות נוהגין לשחוט לצורך אכילה למחר (מ"ח סי' תקכ"ח וט"ו סי' תקכ"ט).
 (כז) אסור לעשן טאבאק (אקירין רויכען). והכה"ג החמיר מאד עד שכתב שהעובר ע"ז משמתים אותו.

כלל קלו. דין תשעה באב שחל באחד בשבת:

(א) ערב ט"ב שחל בשבת או ט"ב שחל בשבת ונדחה אין לו כלל שום דין ט"ב ואוכל בשר ושוחה יין ואפי' במנחה והמונע עצמו משום אבל עכירה בידו ומ"מ לא ישב בסעודה חכירים ולא ינהוג בשמחה אלא בדאבון נפש ואם הל מילה יעשה הסעודה קודם מנחה ואסור באכילה ושחיה ורחיצה בין השמשות שהרי הוא ספק לילה אבל לא יחולץ הכנעלים עד שחשך ויאמר הש"ץ ברכו דאסור להראות אבילות בשבת. והש"ץ חולץ קודם ברכו משום בלבול הדעת רק שיאמר מקודם המבדיל בין קדש לחול (תקס"ג).
 (ב) ט"ב שחל בשבת אומרי' אב הרחמי' בשחרית (ח"ר) ובמנחה א"א צדקתך צדק.
 (ג) י"א דאסור בהשמיש המטה כמו אבל דנהוג דברים שבצנעה וכן נוהגין ואמנם כשחל ליל טבילה בשבת יש מתירין ונ"ל דאע"ג דק"ל בזמנה"ו אין טבילה בזמנה מ"מ משום ביטול מצות עונה יש לסמוך על המתירין (א).

(ד) ט"ב שחל בשבת י"א שיש להחמיר שלא ללמוד בו אלא דברים שמוותר ללמוד בט"ב אבל מותר לחזור שמו"ח ומכ"ש קודם הצות. בשבת חזון אם אין מי שיודע לקונן במפטיר כנהוג אלא א' ממי שכבר בירך בתורה יעלה שנית ולא יברך ויאמר קדיש אחר מפטיר ואם כבר אמרו קדיש צריך זה לחזור ולקרוא כבודרה ויברך החלה וסוף (סי' רכ"ג י"ח ס"ק י"ד).

(ה) במוצאי שבת כשרואה הנר מברך מאורי האש ואין מבדילין על הכוס דאסור לטעמו וא"ל ליחננו לחינוק כמו גבי מילה בט"ב דהתם לא היו מילתא דקביע משא"כ הברלה דהוי כמו מילתא דקביע דהרבה פעמים הל ט"ב באחד שבת וגורנין שהחינוק יבא לשחות כשיגדיל ואע"ג דנותנין לחינוק לאכול ולשחות היינו מה שצריך בשבילו אבל לעשות דבר בשבילנו וליתן לחינוק אסור אבל מבדילין בהפלה כשאר שבת ובליל מוצאי ט"ב מבדיל על הכוס אבל אינו מברך לא על הבשמים ולא על הנר ואפי' לא בירך על הנר במ"ש דאין מברכין על הנר אלא במ"ש בזמן שנברא. וכן אסור לברך על הבשמים בליל ט"ב כיון שאינן באין אלא להענוג אין עושין בט"ב ויהיה לבני ביתו שקודם שעושים שום מלאכה יאמרו המבדיל בין קודש לחול.

(ו) המתענה ב' ימים ט"ב ישמע הברלה בליל עשירי מאחרים ואי ליכא אחר יתן לחינוק לשחות ואל ימתין מלהבדיל עד יום ב'.

(ז) אם יש מילה בט"ב שנדחה מדינא מותר לבעלי הברית דהיינו אבי הבן ואמו והמוהל והסנדק להתפלל מנחה גדולה היינו מו' שעות ומהצה (עיין ח"ר דלא כמ"ח וכן מלאכי נחוק הלכות שבת סי' קי"ג בהדיא) ואז מותרים לאכול ולרחוץ אבל סעודה לא יעשו עד הלילה וה"ה פרה"ב דהאב והכתן לא ישלימו (עיין ח"ר דשם תי"ט) ומ"מ נ"ל דוקא אם הפרה"ב בזמנו שחל ל"א שלו בו כיום אבל שלא בזמנו ואפי' היה יום ל"א בשבת דאעפ"כ

הלכות חשעה באב כלל קלו קלו

הוא שלא בזמנו צריכין להשלים (שהרי נלח"ה המ"ח נס"י תקס"ח ס"ל דשלא בזמנו לא היו סעודת מלכה וגם הא"ר הק' על תי"ט ד"ל דשלאי מילה דכתיב ני' שז אכבי הגם דל"ל דלק"ס שהרי דין זה נובע ממועצה דר"א בר"ל שז"ט עליו היה מחמת קרבן עמים וא"כ דומה לפד"הכ מ"ט י"ל דגם התי"ט מודה דאסור).

(ח) ט"ב שחל בשבת ונדחה ליום א' בלילה אסור לאכול בשר (כמו לעיל כלל קל"ד סי' כ"ג) אבל ביום ב' מותר לאכול בשר ויין ואין עליו דין עשירי באב כלל וכן הגודג להתענות בכל שנה עשירי באב א"צ להתענות (תקנ"ח).

כלל קלו. דין לעשות זכר לחורבן:

- (א) משחרב בהמ"ק תקנו חז"ל שבכל דבר שיש בו שמחה יהיה בה זכר לחורבן ואסמכותו אקרא דכתיב אם אשחך ירושלים וכו' אם לא אעלה וכו' ע"כ אמרו לא יסוד אדם כל ביתו כסיד אלא מניח בו אמה על אמה בלא סיד כנגד הפתח כדי שיראהו חמיד כשיוצא ונכנס ויזכור החורבן ויחאונן עליו אבל מה שמציידין כל ההדר ומשחזרין אמה א' לא מהני דגם זה הוא ציור ואף שכותבין זכר לחורבן לא מהני (א).
- (ב) וכן התקינו שהעורך שלחן לעשות סעודה לאורחין לא יתן כל התכשילין הראויים לסעודה וכן האשה לא תתקשט בכל התכשיטין בפעם א' וכשהתקן נושא אשה לוקח אפר מקלה ונותן בראשו במקום הגהת הפילין (ול"ע שכ"ז אין נוהגין כלל) והכל כדי לזכור ירושלים שנאמר אם לא אעלה וכו' על ראש שמחתו.
- (ג) וכן גזרו שלא לשמוע שום כלי שיר ואפי' שיר כפה וכל מיני שמחה אסור ואסור למלאות פיו שחוק בעה"ז והמוטרין בשעת מלאכתן אסור ואם ידוע שלא ישמעו מוטב שיהיו שוגגין וכו' אבל לשמחת התן וכלה הכל שרי.
- (ד) בשעה שמכסין ראש הכלות ביום החופה אסור לכסות במעיל שיש בו חוש כסף וזהב כי י"א דזהו שגזרו על עטרות כלות.
- (ה) אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעה"ז ואפי' כשמחה של מצוה כגון בחתונה ופורים (ט"ז).

הלכות ראש השנה.

כלל קלח. דין ימי הסליחות וערב ראש השנה:

(א) באהבה הקב"ה את עמו ישראל הרבה להיטיב אותנו וצונו לשוב לפניו בכל עת שנחטא ואף שהתשובה טובה בכל עת מ"מ הרש אלול הוא מוכרח ומוכן יותר שמקובל תשובתו משאר ימות השנה לפי שימים אלו הם ימי רצון מעת נבחרנו לעם שכשחטאו ישראל בעגל ונשחברו הלוחות בי"ז בחמוז ואח"ז עלה משה בהר והתפלל ואמר לו הקב"ה פסל לך ונתרצה ליתן לו לוחות שניות ואז עלה בר"ח אלול ונשתהרה שם עד יום כפור שהיה גמר כפרה ואיתא בתנא דבי אליהו ישראל היו נוהגים כל אותם הימים צום ותענית ויום אחרון שבכולם דהיינו בעשרה בתשרי גזרו תענית ולנו בתענית ולפיכך נקבע אותו יום דהיינו יום הכפורים לכפרה לעולם ולפי שהיו ימים אלו ימי רצון מאז לכן בכל שנה ושנה מתעורר עוד הרחמים למעלה והם ימי רצון ולפי שכשעלה משה תקעו בשופר במחנה להודיע לישראל שלא יטעו עוד לכן גם אנחנו נוהגים לתקוע בשופר